

№ 139 (7936). ☆ 1995 сэл сэтннх 23 күнэ. Чэлтиэр. ☆ Сыната—411 солкуобай.

РЕДАКЦИЯ «ТӨГҮРҮК ОСТУОЛУН» ЫАЛДЫТА — СОЛОВЬЕВ НАҢИЛИНЭГЭ

П. М. Решетников атынан Чурапчытаары народнай театр бэйэтин быйылгы 26-с сезонун эстинин 22 күнүгэр Аркадий Хазанов «Күнүктүгү түүн» диэн биэр хартымаллаах пьесатынан сабалаата. Айымчыны Петр Попов талбаастаабыт, туруорначчы-режиссер Иван Бушков.

Улууэ Мунһабын IV сессията көрбүт уонна нэһилиэниэз киэрг дүүтлүгөр таһаарбыт обществнай бэрээдэк туһунан боппуруона аастыт нэдиэлэбэ Боатонгобо ытыллына. Бу нэһилиэниэтин ахсаанынан (Кыдалалыын 709 киһи) уот курдук орто нэһилиэк. Итинтэн 55-тэринтэн үөһэ саастаахтара 87 киһи, киһилэртэн уратылары сүһүөхтэрин үрдүгөр сылдаар, үлээнир саастаах дьон, ыччат. Амардас орто оскуолатыгар 140-ча үөрэнээччилээх.

Мунһаахха удуус дьаһадтатын байылыгын экономикара солбуудаччы С. Р. Евграфова салайааччылаах биригээдэ кыттыгына илла. Мунһаады нэһилиэж дьаһадтатын байылыга А. М. Слепцов салайан ытта. Бастатан, улууска, Чуолаан, Одьулуун нэһилиэгэр буолбут быһылааннарынан сибээстээн уонна ис бэрээдэк туругар информацияны милиция майора, улуустазды ИДьО сотрулунга М. Н. Саввин өгөрдө.

Манна уруутан биари бэлэглэххэ—дьон, нэһилиэниэ минниг көрсүһүүлэргэ олуэ наадыйар эбит. Ол муу-
ныхха 22 боппууос, ийиты бэриэлэбиттэн да көс-
төр. Була сатаан, көрүнүүк ийитылар буолбатахтар.
Олору ырыттаха, бэрээдэг турта ханна да дыксиина-
лар, не дыкала охделын суут-сигэлэтийг органарын
уонна нэһилиэниэ икки араматыгыр сибээс, иһитиниз-
рэн-биллэрэн иһин ситэтэ суога, санга сокуоннары би-
ли мөлтөрө, ыраас мууска уурбут курдук, ырылчыч
көстөр тахсар. Санаан көрүг, «Ол милицияра хонд
тахсыбыт дьоммут арттарын истэххэ сии дуо?» эбэтэр
«Милиция бийигиттэн тэйдэ дуу, нэһилиэниэ милицият-
тан дуу?», «Кийи өллөбүнэ саата кыынаха хааларый?»
Сүөһүм сүтүтүгүнэ туох көмөнү өкорогут, үгсэрим сии
дуо?» дииг курдук хабааллаах ийитылар арылчыч сө-
ниэлэх үлэ барара буоллар бүгүн манна киирнэхтэрин
да сөбө суох этэ буолбатах дуо?

Кэсэтин өсөө ийтэригэстэннэ, кимээһиннээннэ. Дьон хаатыйааламмыта, кийһайбыта-абарбыта оччо. Нэллэиккэ бэрээдэк турута мөлөх дийлэлэр. Арыгыттан сибээстээн өлүү араас көрүгэ, 1985 сылтан аахтааха, 10-чаа тийһит. «Бу калүөнэттэн-калүөнэгэ» салбанан бара турар. Быларыын II-с кылаас оҕолоро коллективтэй арыгылааһыгыга түбэспүттөрө» — диин түмүктээһини.

БАҒАР, КИНИЛЭРТЭН БИЛЛЭР СУУРУКТЭР
ТАХСЫАХТАРА

Болтоно орто оскулатыгар бу үөрэх дыйлыттан Д. П. Коркин латынча Чурапчытаары республиканскай спортивный интернат-оскуола чэпчэки атлетикага (филла) аһыллан эдэр сүүрүктэри дьарыктыыр. Кинилэри бирикүүстээх быһыйбыт Уэльска Слепцова эрчийэр. Ааспыт күһүн улуус үөрэнээччилэрин ортолоругар ытыллыбыт кроска уонна эстафетага Болтоно оскуолатын үөрэнээччилэрэ биригистээх миэстэгэ тахсыбыттара.

«СО» корр.

«БЭРЭЭДЭК ТУЬУНАН
БЭРЭЭДЭК ТЭЭХТЭР ЭРЭ...»

ОБЩЕСТВЕННОСТЬ МУННЬАБА

огорор А. М. Сленцев. Бирязма олоххо улариймылары эмээ кылларэр. Урут суох уоруу, хаарты сонньуута күөрэс гыммыт. Дьон сүүһү сүтүктээрэ адбээбит. Икки кэнниги сылга сүүһүтэ, ынара суох «ытыс» сэттүбүт маллар баадалар» диир билиминнээр.

Нэйндикээк дьадайым-быттын курдук социальнай көстүү баарын аһаастык этэлэр. «Арыгыларын» эмтэтэр дьон төлөбүрүн уйунар кыахтара суога кырдык. Аны эмтэтэхтэринэ үлэ-бухан биэрэр, доруобай олоххо төнүннүрэр кыахтаахпыт дуо?— дьон этинин-ийитин сиэрээхтэхтэ туруоруллалар. Эмчиттэрибтэ испиһиктэрин баран, «тегүдүйүхтэр эрэ эбэт» дьон «мыына», нэйндикээк тахсалларыттан аккаастаналлара, актылыына. Оттон иттиһиктэри уонна бу быһылааннарыннан кыйдаран, эмтэтэргэ көзсөспүт доһоһоруттан бара эртүгүн удууска киирээтэ бүтүн нэйндиктээк биэр-легковой «УАЗ-ик» автоматына тегүлэр килиттэ тахсыбаттар.

Турбут эрз баршта «Одүүлүүнша эрз тийгэ шикит. Бийнхэ да онгон куотар ираара суох» динлэр. Ман-ник түктэри нэмэлдэнтэн, ол бирининэтэ арытылаа-һынтан, хайдах нөмүскээбит дэнгигэ суол-ишэ көрдөө, санааларын үлээстэр дээн суох буолбортанар. Муунах да сурун сылаа ол эгэ буудлаха.

Н. Н. Игнатьев, педагогический улз ветерана: «Дьон өй-санаата булхуудна Демократия буолбатах, андр-хия баһылыыр. Барыта «Мин өнгүлбүн» дьэнтэи та-хыста. Правовой государствоны тутатыт. Од «өнгүллэ-р» оһон халыкхытэри өйдөтүххэ, инстинктэриг-бил-лэриг дьэи баһылыктааххыт, народнай милициялааххыт. Бүгүн муһаахха, нэһиллэк туруорар-болтуруохутар дьон суохтар. Оһуоха педсоветни курдук, учууталлар хонна үлэһэбэт кыһаадастар биллэр».

А. Г. Саенцова, учуурал: «Милшиг, ГАИ үлэгнүүтэрин эртүтэн сулуусалымр эбээһинэстэрин үрдэтин чакчылара биар. Тийа дьонун транспорын экирэтэ сымдаан туталлар, ыстарантымаллар. Эбэтэр транспоры ыстар праваны туттарыны ылгыһаа. Мөкү кыарыас ымрдаах улууска, тийа дьонугар дифференцированнайдык сымлаһаһан тутары олохтуур тодо табыллыбат? Дьонно сирэ-олодо суох буруйдаанын олохуулар буолан, бөрөздөк сатарылара эмнэ биар. Хампааныа курдук ыттылар үлөсү тугу да сатыспаскын. Системалаах, биир сымалга туһуламмыт үлэ наада. Сымбат бүтүөх буолла да, биир даһаны обществонай үлэ садалаа илик. Туалбаларынан чакчыл үлэгин хайлык буолуой?»

В. М. Жирков, педагогической учёности ветеран: «Удэлһин эрдэххэ, эхкэрээн охсуһар, этэр талһим арыгш этэ. Билгитэй арайлахыт санһар. Нэһилнэх уугуһан үөсүүр өй бөрөлөөх, төбөлөөх льонһордох этэ, үлэс» да арайлахтарга байһыһтар буюулохтахытэй, од бэбэбэт ху-

бадамныт эрэ ахтылаар, Үмчаттарга, уяаттарга үлэ
суох. Байа холобуругар үөрэтэн ологу оноргоохха, ка-
рдылуохха, Кирдыадастар бэйэбит кэлэн бүтүн кэпсэппи-
лэтига үмчаттарбыт билбэттөрө.

В. В. Игнатьев, учуутал: «Бейниг да измилзэк улахан кутуртууа буолаа олоробут, Ыраата барбакка, бэйиы Харбилара иунхалааһыны да ыымахха. Суулаһа сылдан иаасасбай арыгылааһын тэрэллэбитэ, салайааччыларбыт тэттэ бэаллара, Араас бэйиылааһынар тахсаллар. Бэйини кэмүккэнэр туох эмэ сэттээх-сэбигүрүлээх буолар сол».

М. Н. Макарова, ишбилээч даяалтатим специалистна: «Улауска идеология боптуруостарынан байлык салбуулааччыта Т. Л. Тарасов дларыктанарин бүтүн сага минтибит. Мээстэрэ улаус даяалтатим үгүс ахсааннаах отдаларыттан, не далаа отделим үлүннэртэриттан бири-дэ эмэ анааы тахембэттара суох. Кэлээхтэринэ да презентация буолаарына динитэ быһа эгиз эрэ сунал үлүгэрдик малдың курдук сыдалан баран төннөөлөр. Манык олорон сийилин көпөстүн суох. Тутар-хабар эрэ саваннаа салаттарбакка, ишбилээч-ишбилээч уратыларын учуоттаан үлүлүр сөл. Сага участковай латын, дүүбүчү да билбөппит. Арай «ыстыраантаабыт» үһү дини буола».

3. Е. Егоров, орто оскуола директора: «Ис дымала отдела профилактической үлэһин дьарынтэмат. Саластарын энэти илих оёолор комиссиялара быстар кутнааһынык үлэһинер. Огоһуллан көрүүгэ киирбит дымалалар оёолор оскуолаһы бүтэриэхтэрингэр дээрн соһулунаадына көгүлэ. Оннук да тахса. Оскуолаһа соһуур элбэх. Төрөһүт: «Түүһү быһа сымдалалар, биэчэрдиннэлэр, тугу көрөүт?» дииһ буолар. Оттон биэчэрдинер харчыны илин биэрэр. Одуулуун трагедияһа синаал курдук буолла, түмөһүүт, Барты биһиригэ үлэһинер».

Этигээр, сүлшүүлэн, итгэлтнээр. Муньвах тусгаах бол-
пуруоска уураах амина. Ити эрээрн мань баримын ич-
чат савстаах дьон истибэтэгэ муньаарлар. Того днэтэх-
хэ, этэр, ылыкстаах тгд, явники тгүх оюнуулуохтаара
барыта ордух кинэлэргэ надырстамыта. Бусолталаа-
быт атын да нэбилэкээр муньахтарыгар ычбат кэлин-
тэ адыс арыях. Отгон, онук буоллагына, бүтүн Улууэ
Муньадын сессията көрбүт, дүүлэлэспт болпуруоугар
улуус иччакка управлениета тгүх түмүктэбиннээрн овгор-
до бжитар бу күнээрэгэ илгитэн атын тгүх сунал үлэлээ-
рий? Бу эмнэ сэгнал. Того кыттыспат эбэтэр бу смалта
иччаты түмэр, итэрнэстэн атын формамы булан туспи
суолу-ийн тобулуумат?

C. СЕМЕНОВА

● СОЦИАЛЬНАЯ КӨМҮСКЭЛЛЭЭХ БУЛУУ

Быар куустан олорботтор

Күн-түүн үрдээн ннэр сываа хамнас үүнүүтүн куу-
туута, үлэ төлөбүрү кэмнгер кэлбэтэ кимнэхэ барыты-
гар ыраахаттары үөскэтэр. Оттоон иибэллнпг, кыаммат
дьонго бу дьын-чакчы эстиннэн-быстыннан суоһуур.
Билигин улууска барыта 821 иибэллнпг олодор (ол
иһнтан 154-тэрэ олодор). Кинилэр социальнай көмүс-
кэллэх буолууларын ситиһи—билиги бастакы уоча-
раттаах сорукут. Пенсиялар, пособиелар кэмнгер ба-
рыллыларэ, атын да көмөдөр, чөлүктннлэр кинилэргэ
улахан тнрэх буолаллар. Ол эрзэри агардаа тастан кэ-
лэр көмөдө эрэнэн бэйэ олохтон, үлэттн туора туруу-
та туох да үчүгэйгэ тнэрдибэтэ биллэр. Дьэ ол иһн
1993 сылтан сааралаан улууска үлэтэ суох иибэллнттэ-
ри үлэнн хааччылар соругу туруорунан тнбарыстыбыл-
лары тэрийиптэ турумууппуг. 1994 сыл сэтнпнн 28 кү-
нүтэр республика үлэлтэх буолууга уонна үлэнн хаач-
чылыыта фондатын директоругар Мохон М. С. улууска
иибэллнттэргэ анаан үлэ мнэстэтин үөскэтнпг көмөдө-
лөрүтэр көрдөһүү сурук түһэрднлнбнтэ. Ол ыланнл-
дан 75 мөл солк. көмө оһоһуллубута.

Билэгийн улууска нийбэлхиттэр үлэлиир 5 филнаалтара баар буолла. Чурапчы сэлэһиньэтигэр 1993 сыллаахха тэрлэлиити «Сарыал» табаарыстыба 12 үлэһиттэн 60 бириһына нийбэлхиттэр. Кинилэр телевизорлары, радиолору, фото-салоннаахтар, тапачар, дьомо өрөмүөннүүлэр, фото-салоннаахтар, Хатылыга «Чем-э-үөл атыллыыр» мараһыиннаахтар. Хатылыга «Мария» пред-тэһэр сыахтаах, сыгы дитэр. Мугудайга «Мария» пред-приятие сахалыы быһыылаах-таһаалаах таһастары ти-гэр, түүлээхтэн инстэнэр, оло оонньуурдарын да оло-ро, мараһыиннаах. Мындаарайыга үлэлиир «Уран»

предприятия мельницаран, алтантан дьахтар симиэхтэрин, мастан сувенирдары, сахалыы дьээ тэриллэрин оҥорор, кирииччэ үктээя нэһилээннээбэ атыллыыр. Дьэ ити курдук дьон бэйэлэрин ис кыахтарын арыллы айымныылаахтык, дьэниһан үлэһиллэр. Бэйэлэрэ хамнастаниыттарын сэргэ, нэһилээннээһи хааччылыыга кырата суох кылааты ыһлэрэллэр.

1995-снл бүтгэр дээр өссө 4 филиалы эбн алар-
быт эбитэ буоллар, улус урдүнэн барыта 200-тэкэ ки-
һи үлэди хааччылмаан сөп. Итн, билгэн турар, элбэх
убу-харчыны, үлэни эрэйэр. Республикабыт салалтатл
улууслут аһалтатл нэһилиэниэ савмай кыһинат,
марахан олохтоох араната үлэлэх буолуутугар көмө-
нү оҕоруохтара диэн эрэнэбит. Сага филиаллары алар-
ыта тэмэ, билгити баадалары кэнэтиэххэ, материальнай-
техническэй баазалары бөһөргөтүүххэ наада. Холобур,
«Симэ» предпритие дьэ тэрэллн оҕоруутун кинэтэр-
гэ быһаһынныр. Оҕо сырьеву атыһааларга 40 мөл.
солк наада. Итиннэ транспорт ороскуотун 15 мөл. солк
эбнэххэ. Эбэтэр «чөмчүүхтэр» туоһу буһларар-хатарар
аналлаах оборудованиэ булунарга сорукутаналлар, итн
сыалга, бари оһорос ороскуоттары киллэрэн турар, 50
мөл. солк наада буолар. Үчүгэйкээн сымэхтэри оҕорор
«ураннар» эмнэ оборудованиэга наадыһаллар. Быстах-
тых иллэххэ, алтан сылабаартан эбэтэр мөлхнортан
оҕоһуту бэлэмнэххин баһардаххын, ол материаллаа
туһаныллар кыһаа киһирэр дээрн көнөрүүхтээххин
сонука. аналлаах оборудованиэ суога үлхтэрин ула-
ханык атахтыыр. Эмнэ кинилэр сымгы иһтингинэ
дьарыктаһаахтарын убалалары атыһаһаахтаахтар. О

эмнэ харчины эрэйгэр. Огон сорук-былаан улахан, эл-
бэх үлэ-күүтэр.

Бийиги байзат эр мэхэрбүт эбитэ буоллар, бүтүгү курдук былайынардыммыт, ситэһилэрдэммиттэ биллэр. Ол иһин бийэхэ көмөлөөр бары тэрилтэлэргэ, коммерсантарга, нэһиликтэр дыаһалаларыгар, бириднитэ үтүө санаалахтарга махталбыт улахан. Сылга иккитэ аламрай санааланын декадита мыйылара үтөскэ кубулуйда. Бу күнүргэ инбалинтэргэ, кыамматтарга, тулайыахтарга тэрилтэлэр босхо мууһаас киллэрэллэр, араас концерттар, быстанкалар, кураһтэһиллэр тэрилдэллэр, бизнесменнэр, коммерсаннар үбүдүн көмөлөөдлөр. Сайытгы декада ыһааһынан түмүктөнөр. Бу дьылбаларыттан атабаһаммытарга күүстэринэр күүс өбөр, олоххо, ийиикитэ эрдэн үөскэтэр.

Ураты бэлрэмтэ нислэһинт оёолорго ууруллар буол-
бути кэрэхсэбиллээх. Өссө 1988 сылтан сағалаан ыма-
һан сылдыһах өртүлэрин летсадынан, оёуоланан ха-
бым кээнник тэһийбэтэ. Учууталлар общественнай са-
далааһын быһыгытынан оёуолаға кыаһан сылдыһат
оёолору дьылларгыр үөрэллнэтэрэ. 1990 сылаахтан
ити хаисаһын өссө күүһүрэн, сүрүлүнэн, дьылға үө-
рэтэһинитин кинэ тэрлэллнэтэ. Бу кини күн бүгүн нис-
лэллнт оёолоохтор билирээбиллэрин талла, биллннн-
һини биэринтгыр көрдөбуллар үрдэтэлэр, оёо сый-
дар, биир саястымалахтарын кытта тэг буолар шыа-
улаатта.

Дээ итгэл хурдан улууус нийслэлчүүдээр рынок хэмэ дээр суулгана нийслэлчүүд, туурагтан нэгдэл нийслэлчүүд, нийслэлчүүд, социаль нийслэлчүүдээр буулар туурагтан туурагтан туурагтан, нийслэлчүүдээр активтай нийслэлчүүдээр.

Любовь МАЛЫШЕВА,
инвалинттер улуусталык обществоларын
былбылманчыгатын председатели.

